

Γεώργιος Αραμπατζής
Επίκουρος Καθηγητής Βυζαντινής Φιλοσοφίας
Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας
Του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Μιχαήλ Εφέσιος και η επιστήμη των έμβιων όντων

Ο Μιχαήλ Εφέσιος είναι σχολιαστής του Αριστοτέλη που σύμφωνα με μια νεότερη θεωρία υπήρξε μέλος ενός κύκλου σχολιαστών της βυζαντινής πριγκίπισσας Άννας Κομνηνής, για την οποία ο ίδιος φαίνεται να έτρεφε μάλλον ανάμικτα αισθήματα. Έχει τεθεί ως αντικείμενο περαιτέρω έρευνας η υπόθεση ότι ο Μιχαήλ Εφέσιος υπήρξε μαθητής του Ιωάννη Ιταλού προς τον οποίο η Κομνηνή ήταν ιδιαίτερα σκληρή, όπως φαίνεται σε κεφάλαιο από την *Αλεξιάδα* της. Στο πλαίσιο πάντως αυτής της συνεργασίας, ο Εφέσιος συνέγραψε σχόλια για μέρος των *Ηθικών Νικομαχείων*, ενώ στον ίδιο κύκλο δραστηριοποιήθηκε και ο Ευστράτιος Νικαίας, μαθητής του Ιταλού, τον οποίο τιμούσε ιδιαίτερα η Κομνηνή. Ωστόσο η ειδικότερη πρωτοτυπία της σταδιοδρομίας του Μιχαήλ Εφέσιου συνίσταται στα σχόλια που συνέταξε για τα βιολογικά έργα του Αριστοτέλη καθώς και στα πολύ σύντομα σχόλιά του για τα *Πολιτικά*. Από το σχολιασμό των βιολογικών έργων, αυτός για το πρώτο βιβλίο του *Περί ζώων μορίων*, του επιλεγόμενου «Λόγου περί μεθόδου» του Αριστοτέλη, παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον. Ήδη το *Περί ζώων μορίων Α'* μοιάζει αποκομμένο από τα υπόλοιπα τρία βιβλία της πραγματείας καθώς επικεντρώνεται σε αυστηρά μεθοδολογικά ζητήματα. Στο κείμενο του Μιχαήλ Εφέσιου παρατηρούμε μια σειρά εντοπισμένων πρωτοτυπιών και ερμηνευτικών επιλογών σε σχέση με το πρωτότυπο του Σταγίριτη. Αυτές αφορούν, για παράδειγμα, στη σχέση παιδείας και επιστήμης ή την κατηγοριοποίηση των φυσικών και θεωρητικών επιστημών. Ειδικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο σχολιασμός του τέλους του *Περί ζώων μορίων Α'*, του αποσπάσματος που αποκαλείται «Εγκώμιο της Βιολογίας» και που χρησίμευσε, για παράδειγμα, ώστε να υποστηριχθεί η θέση μιας «στροφής» του Αριστοτέλη προς τις εμπειρικές επιστήμες, μακριά από την πρώιμη μεταφυσική του περίοδο, όταν και ήταν επηρεασμένος από τον Πλάτωνα. Είναι πιθανόν ότι ο Μιχαήλ Εφέσιος κατά την ανάλυσή του ασπάζεται μια πρώιμη ή πρωτο-θεωρία περί της αποβλεπτικότητας, η οποία του χρησιμεύει ώστε να υπερασπισθεί μια ερμηνευτική κατεύθυνση, που είναι διάφορη μιας καθαρής φυσιοκρατικής θεώρησης. Η θέση του Μιχαήλ Εφέσιου γίνεται ακόμη πιο ανάγλυφη, τέλος, αν την συγκρίνουμε με τις απόψεις περί επιστήμης του για πολύ καιρό θεωρούμενου εσφαλμένα ως δασκάλου του, Μιχαήλ Ψελλού ή του ιατροφιλόσοφου Συμεών Σηθ.